

JOHANNES PASSIE

*[Bachs ándere passie klein en helder
met 22 zangers, 23 instrumentalisten,
5 solisten en 1 dirigent]*

Programmaboekje

KAMERKOOR VOCOZA
o.l.v. IRA SPAULDING

WWW.VOCOZA.NL

BACHFEST IN LEIPZIG

Een buitenkansje voor Bachliefhebbers, dit unieke festival in Leipzig met schitterende Bachmuziek van bekende gezelschappen als het *Thomanerchor*, het *Gewandhausorchester* en internationale musici. 6-daagse reis per Royal Class touringcar. Vertrek op 22 mei en 28 mei.

P.s. Er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar op onze 6-daagse Paasreis naar Leipzig met vertrek op 16 april. Geniet van de *Johannes-Passion*, een paasconcert en de opera's *La Sonnambula* en *Don Carlos*.

**HANNICK REIZEN: SPECIALIST
IN OPERA- EN CONCERTREIZEN**

HANNICK REIZEN

Geestbrugweg 28 - 2281 CL Rijswijk - Tel: 070 319 19 29 - Fax: 070 319 12 62 - e-mail: info@hannick.nl - www.hannick.nl

Broekmans & Van Poppel B.V.

Voor al uw Bladmuziek en Klassieke Compact Discs

In Amsterdam en in Utrecht kunt u terecht voor:

Bladmuziek voor diverse muziekinstrumenten van de middeleeuwen tot het populaire genre; antiquaat en in- en verkoop van gebruikte bladmuziek, literatuur over muziek, snaren, blokfluiten enz.

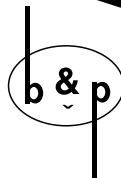
In Amsterdam kunt u bovendien terecht voor:

Compact Discs, gespecialiseerd in klassiek, ruime sortering opera's, oude muziek, historische opnamen, mogelijkheid tot beluisteren: ook kleine en minder bekende labels.

BEL ONS, OF BETER NOG: BEZOEK ONS!

Van Baerlestraat 92-94, 1071 BB Amsterdam
Telefoon: 020-6796575, Fax 020-6646759
Afdeling Compact Discs: 020 - 6751653
Filiaal Korte Jansstraat 13-15, 3512 GM Utrecht
Telefoon: 030 - 2343673
Ook op Internet www.broekmans.com
E-mail: music@broekmans.com

Postverzending door geheel
Nederland van zowel bladmuziek
als CD's

JOHANNES PASSIE

J.S. BACH

Dirigent: Ira Spaulding. **Koor:** Kamerkoor Vocoza.

Orkest: Herman Strategier Ensemble

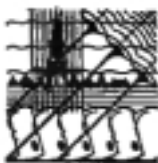
Solisten: Anne Grimm (sopraan), Hester Dam (alt),
Marten Smeding (evangelist, tenor-aria's), Hans de Vries (Christus)
en Nigel Cliffe (bas-aria's).

Luit: David van Ooijen. **Gamba:** Ralph Meulenbroeks.

Orgel: Gerrie Meijers.

Het programma duurt –inclusief pauze na deel 1– ongeveer
tweeëneenhalf uur.

Deze concerten worden mede mogelijk gemaakt door de donateurs
van Vocoza, het VSB Fonds, de Bond van Amsterdamse Christelijke
Zang- en Muziekverenigingen (BACZM), de Gemeente
Haarlem/Provincie Noord-Holland en de Gemeente Amsterdam.
Dank ook aan *Muziekcentrum De IJsbreker* voor het bereidwillig
ter beschikking stellen van apparatuur.

U wordt vriendelijk verzocht
uw eventuele MOBIELE TELEFOON uit te schakelen

Bij het programma

Met de *Johannes-Passion* vervaardigde Bach in 1724 zijn eerste grootschalige compositie in Leipzig, waar hij één jaar eerder was aangesteld als cantor van de Thomas- en Nicolai-kerk. Deze passie was bestemd voor de vespersdienst van Goede Vrijdag. Conform het liturgisch gebruik werd de uitvoering onderbroken door een preek tussen het eerste en het tweede deel. Kamerkoor Vocoza houdt zich aan deze oorspronkelijke indeling. Daarom zal de pauze al na het vrij korte eerste deel plaatsvinden.

Evenals de vijf jaar later voltooide *Matthäus-Passion* biedt de *Johannes-Passion* een trouwe weergave van het bijbelse lijdensverhaal, aangevuld door koralen en poëtische beschouwingen. Dat beide passies zo van elkaar verschillen, heeft vooral te maken met de uiteenlopende visies van de betreffende evangelisten op de persoon van Jezus. Mattheus legt de nadruk op de menselijke kanten van Jezus, terwijl Johannes hem consequent omschrijft als de majestueuze Zoon van God. Bij Johannes vertoont Jezus tot het bittere einde geen spoor van zwakheid of van twijfel; de kruisiging vormt 'slechts' een onontkoombare overgangsfase in de terugkeer van de Verlosser naar de Vader.

De *Johannes-Passion* is uitgesproken dramatisch van karakter. Dit komt vooral door de felle koorgedeelten op bijbelse teksten, waarin de woedende menigte het woord voert. Veel van deze koorstukken zijn in melodisch opzicht aan elkaar verwant, hetgeen hun gezamenlijke impact nog versterkt. Bach verleent ook een grote expressieve lading aan sommige recitatieven, zoals in de passage over de tranen van Petrus nadat hij Jezus driemaal heeft verloochend (een toevoeging ontleend aan het evangelie van Mattheus). In deze context van dramatische spanning is voor de aria's een minder prominente rol weggelegd, omdat aria's bij Bach doorgaans als meditatieve rustpunten fungeren.

Tussen het stralende openingskoor en het hoopvolle slotkoraal ontvouwt zich een meeslepend verhaal waarvan Bach alle theologische nuances feilloos in muziek omzet. De *Johannes-Passion*, hoewel minder omvangrijk en afwisselend dan de *Matthäus-Passion*, verdient het om (her)ontdekt te worden: Bachs andere passie is een compact meesterwerk met een eigen identiteit.

Michel Khalifa

Een waterig programma in november 2003

In november 2003 brengt Kamerkoor Vocoza muzikale verhalen rondom het thema Water. Dit kleurrijke programma voert de luisteraar mee naar waterrijke landschappen over de hele wereld, van Venetiaanse gondels tot Japanse vissersdorpen, en van de doop in de Jordaan tot de oevers van de mooie, blauwe Donau. De diversiteit van de onderwerpen weerspiegelt het veelzijdige belang van het water in ons leven en in onze denkbeelden. Componisten als Franz Schubert, Samuel Barber en Henryk Górecki geven gestalte aan deze muzikale reis, waarin klassieke muziek en volksmuziek een harmonieuze verbintenis aangaan. Noteer vast in uw agenda:

Donderdag 27 november, Doopsgezinde Kerk, Haarlem
Zaterdag 29 november, Doopsgezinde Kerk, Zaandam
Zondag 30 november, Waalse Kerk, Amsterdam

Ira Spaulding

Ira Spaulding studeerde bij Robert Simpson aan het *Westminster Choir College* in Princeton, New Jersey (Bachelor of Music) en aan de Eastern Kentucky University (*Master of Music* zang en koordirectie). Hij heeft in de

VS talloze recitals gegeven, zang, koordirectie en muziekliteratuur gedoceerd aan verschillende colleges, en een verscheidenheid aan vocale ensembles gedirigeerd. In 1981 kwam hij naar

Europa, waar hij een grote reputatie opbouwde als solist, koordirigent en docent. In het kader van zijn werk voor *American Voices*, een stichting die de wereldwijde promotie van Amerikaanse muziek tot doel heeft, wordt Ira Spaulding regelmatig uitgenodigd om in het buitenland recitals te geven. Alleen al in het seizoen 2000-2001 bezocht hij voor *American Voices* Saoedi-Arabië, Malta, Tunesië, Griekenland, Bahrein, Litouwen, Albanië, Rusland, Bosnië, Thailand, Maleisië, Cambodja, Laos en Myanmar. Bij deze bezoeken stonden ook *masterclasses* en koor-workshops op het programma.

Sinds 1990 is Ira Spaulding dirigent van het *kamerkoor Vocoza*. Onder zijn leiding heeft het koor een naam opgebouwd met interessante en veelzijdige programma's. Hij vindt Vocoza een koor met een enorme flexibiliteit en mogelijkheden.

Daarnaast heeft Ira Spaulding als dirigent aan talloze andere producties meegewerkt, onder andere in het Concertgebouw met het Amsterdams Promenade Orkest. Hij was tien jaar lang de vaste dirigent van het *CREA oratoriumkoor*. Ira Spaulding doceert aan het Conservatorium van Amsterdam. Hij wordt gecoached door Aafje Heynis.

Kamerkoor Vocoza

Kamerkoor Vocoza bestaat uit 24 geschoolde amateurzangers. Onder de bezielende leiding van Ira Spaulding heeft het koor een vaste plaats in het concertleven van Amsterdam en Haarlem verworven. Vocoza brengt gemiddeld twee concertreeksen per jaar, waarbij thematisch opgebouwde programma's en grotere koorwerken elkaar afwisselen.

Sinds 1990 heeft Ira Spaulding de artistieke leiding over Vocoza. Dit resulteerde in originele en spraakmakende uitvoeringen, met een repertoire dat bijna alle stijlperiodes beslaat. Moderne Amerikaanse koormuziek vormt een speerpunt in de programmering. Zo verzorgde Vocoza in juni 2001 de Nederlandse première van zes hedendaagse madrigalen van Morten Lauridsen.

Vocoza brengt geregeld bekende meesterwerken in kleine bezetting. Recente hoogtepunten in dat opzicht waren goedbesproken uitvoeringen van de *Nelson Mis* van Haydn in februari 1998, de *Petite Messe Solennelle* van Rossini twee jaar later en in 2001 Händels *Messiah*. Een uitgebreid historisch overzicht vindt u op: www.vocoza.nl/historie

Nieuwe leden
Vocoza heeft met onmiddellijke ingang plaats voor een bas en een sopraan. Zang- en koorervaring is vereist. Meer informatie: 020-646 3686

Sopranen: Maud Brugmans, Henny Brouwer, Rineke Dooyewaard, Hanneke Maarse en Syta Troelstra. **Alten:** Loes Aartsen, Olga Hasenack, Ester Jonk, Annemieke Löwenthal, Annemarie de Vos en Renée Weder.

Tenoren: Jelle Broer, Michel Khalifa, Frits Löwenthal, Pieter Nieuwint, Harald Ronge en Matthijs Vlaar. **Bassen:** Bram Bos, Philip Ledeboer, Endre Timár, Menno Tummers en Frank Wesseling.

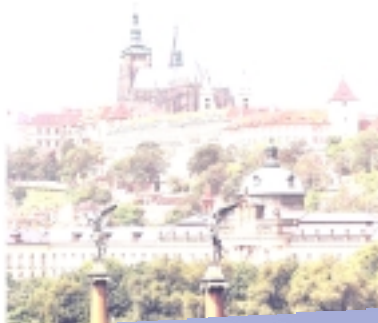
Kamerkoor Vocoza, Rustenburgerstraat 8
1074 ET Amsterdam. Email: info@vocoza.nl
Internet: www.vocoza.nl

Muziek en cultuurreizen
naar prachtige steden
met bezoek aan
fantastische concerten!

Muziek- en Cultuurreis Praag:
3 t/m 9 mei 2003 € 495,00

7 daagse cultuur- en muziekreis. Met excursies naar o.a. de burcht Krivoklat", kristalfabriek Nizbor, Nelahozeves (geboortehuis van Antonin Dvorak) Verder bezoekt u de Staatsopera in Praag, concert Requiem van Mozart en een fantastisch concert in de spiegelzaal van Slot Dobris!
Inclusief Hotel, vijf diners, vervoer per luxe touringcar en toegang tot de concerten.

International Cultural Productions

„De Duiventil”
GROEPSAKKOMMODATIE

VOOR EEN GEZELLIG EN MUZIKAAL WEEKEND

GROEPSAKKOMMODATIE DE DUIVENTIL IN NUNSPEET.

VOLLEDIG VERZORGD VAN VRIJDAGAVOND TOT ZONDAGMIDDAG

VOOR € 84 PER PERSOON.

GROEPEN VAN 18 TOT 100 PERSONEN.

UITGEBREIDE INFORMATIE:

POSTBUS 33, 8070 AA NUNSPEET.

TEL. 0341 - 252 352, FAX 0341 - 261 500

EMAIL: DUIFT@WXS.NL | INTERNET: WWW.DEDUIVENTIL.NL

Anne Grimm

Anne Grimm (sopraan) studeerde aan het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam bij Ema Spoorenberg en Margreet Honig. Na het

behalen van haar diploma Uitvoerend Musicus kon zij met een beurs van het Fonds voor de Podiumkunsten haar studie vervolgen bij Noelle Barker in Londen. Zij volgde masterclasses bij o.a.

Elly Ameling, Daniel Ferro, Jard van Nes en Kurt Equiluz en maakte deel uit van het studio-ensemble van het Internationaal Oper Centrum Nederland. Daarmee zong ze de rol van Musetta in *La Bohème* en maakte ze een tournee naar de Verenigde Staten. In 1998 nam Anne Grimm deel aan het zomerprogramma van het *Ravinia Festival*, Steans Institute for Young Artists in Chicago.

Anne Grimm soleerde met o.a. het Radio Kamer Orkest en *The Amsterdam Baroque Orchestra* o.l.v. Ton Koopman, waarmee ze onder meer zong in festivals van Salzburg en Ambronay en CD - en TV - opnamen maakte met werken van Bach, Biber en Purcell voor Erato. Verder zong zij met de Amsterdamse Bachsolisten o.l.v. Roy Goodman, het Radio Symfonie Orkest onder Gabriel Chmura, het Residentie Orkest o.l.v. Gemnadi Rozhdestvensky, met Ivor Bolton, Hermann Max, Wieland Kuijken en onder Jos van Veldhoven met de Nederlandse Bachvereniging. Zij trad op in de *Handelfestspiele* te Halle, *Vilniusfestival* te Litouwen en Tanglewood, U.S.A. en zij maakte opnames voor Harmonia Mundi met Al Ayre Español o.l.v. Eduardo Lopez Banzo in het festival van Beaune, en onder Vanguard Classics in Sartorio's *L'Orfeo* onder Stephen

Stubbs in het festival Oude Muziek Utrecht en Dresden en de Bremerfestspiele. Zij vertolkte de rol van Philidel in Purcell's *King Arthur* o.l.v. Jan Willem de Vriend met het *Combattimentoconsort* in de opening van het Holland Festival en toerde door Europa met Handel's *Samson*, in de rol van Dalilah, met het *European Baroque Orchestra* o.l.v. Ton Koopman, onder wie zij ook zong in de Nederlandse Reisopera productie van Mozart's *Die Zauberflöte*. Verdere CD-opnames maakte zij met Jos van Veldhoven voor Channel Classics en met liederen van de Nederlandse componist Van Eijken en *Pathodia sacra* van Huygens voor NM Classics.

Hester Dam

Hester Dam studeerde bij Kevin Smith aan het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam en bij Patricia MacMahon aan de *Royal Scottish Academy of Music & Drama* in Glasgow, waar zij in 1997 haar studie afsloot met een Master of Music Degree door het vertolken van de titelrol in Handel's opera *Xerxes*. Inmiddels laat zij in binnen- en buitenland regelmatig van zich horen. Zo maakte zij voor de BBC opnames van Handel's *Messiah*, en voor Classic FM van *Les Nuits d'Été* van Berlioz.

In Nederland werkte zij met verschillende orkesten, waaronder het Noord Nederlands Orkest, het Brabants Orkest, Orkest van het Oosten en het Limburgs Symfonie Orkest. Hester Dam is een graag gehoord soliste bij diverse oratoriumverenigingen. Haar oratoriumrepertoire bevat werken uit verschillende stijlperiodes, waaronder Bach's *Passionen*, Brahms' *Altrapsodie* en de *Petite Messe Solennelle* van Rossini. Met het City of Glas-

gow Symphony Orchestra zong zij de mezzo-sopraan solo in Verdi's *Requiem*. Het laatste jaar was zij onder meer te horen in Bach's *Mattheus-* en *Johannes Passie*, Mozart *Requiem*, Beethoven *Mis in C* en de *Petite Messe Solennelle* van Rossini.

Op haar opera repertoire staan onder meer de rollen van Orfeo (Gluck), Don Ramiro (Mozart) en Dido (Purcell), en zij was als soliste te gast bij Opera Zuid in *Julietta* van Martinu en *Madama Butterfly* van Puccini.

In De Ijsbreker in Amsterdam verleende zij haar solistische medewerking aan de opera *Hier* van Guus Janssen en Friso Haverkamp, o.l.v. dirigent Lucas Vis.

Hester Dam werkt, naast haar solistische activiteiten, graag met anderen samen. Dit resulteert o.a. in regelmatige tournees met het Kamoroor Nieuwe Muziek.

Bij 'Buitenkunst', een organisatie die kunstvakanties organiseert, begeleidde zij meerdere malen met veel plezier amateurzangers in speciale projecten en vocale weekenden.

(advertentie)

MUZIEKBEURS AMSTERDAM

**Nieuwe en tweedehands
bladmuziek. In- en verkoop.
Snelle postorderverzending.
Eigen import.**

Trompenburgstraat 111 - Amsterdam
020 644 57 67 - muziekbeurs@wxs.nl

Marten Smeding

Marten Smeding (tenor) was aanvankelijk een amateurzanger die het beroep van onderwijzer combineerde met diverse optredens, waarin voornamelijk liederen van Duitse en Franse componisten centraal stonden. N.a.v. een weddenschap deed hij mee aan het Internationaal Vocalisten Concours te Den Bosch, en haalde er tot ieders verrassing de demifinale. Langzamerhand schoof hij op in de richting van het oratorium-vak, met vooral veel evangelist-partijen in de Bach-passionen. Zanglessen en coaching ontving hij o.a. van: Maria Pluister-Leentvaar, Gé Neutel, Bernhard Kruysen, Robert Holl en Henk Smit. Vanaf 1991 vestigde Marten Smeding zich als professioneel *free-lance* zanger.

Het was ook in dat jaar dat hij zich meldde bij de Nederlandse Opera, waar hij kort meezong in het koor, en al snel gevraagd werd enkele kleine rollen te zingen. Daarna auditeerde hij op diverse plaatsen en werd uitgenodigd partijen te zingen in de Vara-matinee, en ook in operahuizen zoals het "Theatre Royal de la Monnaie" in Brussel en de opera in Frankfurt am Main.

Zijn voorzichtig opschuiven van liederen, via oratorium naar de opera is het gevolg van een gestage stemontwikkeling. Bij de aanvang van zijn zangcarrière schreef een recensent nog: "Een heldere, lichte tenorstem, bijna tegen het timbre van een counter-tenor aan." Twaalf jaar later verscheen een verslag over de opera "Merlijn" waarin Marten Smeding de rol van koning Arthur zong en waar men zelfs sprak van een "heldentenor."

Opmerkelijk is dat Marten Smeding, hoe wel nu in hoofdzaak operazanger, toch ook regelmatig teruggrijpt naar waar het begon:

de liederen en het oratorium. Hij is daarmee één van de weinige tenoren die in dit soort partijen de dramatische wendingen ten volle kan benutten en niettemin toch ook de lichtere facetten aan bod kan laten komen.

Als liedzanger werkt Marten Smeding samen met de pianisten Wim Stoppelenburg (in Duits en Frans repertoire, maar ook in composities van Stoppelenburg zelf) en Han-Louis Meijer (in repertoire van veelal Oost-Europese componisten alsmede Belcanto-repertoire).

Als operazanger zong hij hoofdrollen in opera's van Verdi (La Traviata), Gounod (Faust), Beethoven (Fidelio), Strauss (Ariadne op Naxos) en Wagner (Der Fliegende Holländer). Daarbij werkte hij o. a. samen met dirigenten als Simon Rattle, Hartmut Haenchen, Antonio Papano en Valery Gergiev.

Daarnaast zingt hij ieder jaar in ons eigen land tientallen concerten met werken van Bach tot Verdi.

Hans de Vries

Hans de Vries - bas/bariton geboren te Vroomshoop, heeft zijn opleiding genoten aan het Utrechts Conservatorium bij de bariton Henk Smit en is vervolgens cum laude geslaagd bij de Duitse bariton Udo Reine-mann. Verdere lessen en cursussen heeft hij gevolgd bij de bas Hendrik Meint Hamstra, Hans Hatter, Tom Krause, Evelyn Lear, Jekaterina Joffe, Jekaterina Gromova en Dietrich Fischer-Dieskau.

Hans de Vries treedt regelmatig op als solist in oratoriumwerken van J.S. Bach, J. Haydn, G.F. Händel, W.A. Mozart, F. Schubert, L. v. Beethoven, G. Fauré, G. Donizetti en A. Bruckner, maar ook in de modernere

werken van o.a. Frank Martin en Kees van Baaren.

Op operagebied trad hij reeds op in Antwerpen, Metz, Montpellier, Bordeaux, Salzburg, Manchester, Glasgow en vele andere steden, in rollen als Guglielmo uit de *Così fan tutte*, Silvano uit *Un Ballo in Maschera*, der Sprecher uit de *Zauberflöte*, de Licomede en de Pluton uit de *Alceste* van J.B. Lully en de le Nazarener uit de *Salome*.

Op het Internationale *Hugo Wolf Wettbewerf* in Stuttgart 1987 won hij de tweede prijs, en in 1990 was hij een van de prijswinnaars van het Internationale Vocalistenconcours te Den Bosch. Van zijn liederenrecitals, voornamelijk begeleid door zijn vaste pianist Eelko Moolenaar, zijn reeds verschillende opnames gemaakt bij de Hessischer Rundfunk en de Nederlandse radio.

Nigel Cliffe

Nigel Cliffe (bas) studeerde aan de *Royal Academy of Music*. Nadat hij vervolgens lessen had gevolgd in Huddersfield, Zürich en Amsterdam won hij de Edward Boyle Award en gaf hij zijn eerste Wigmore Hall recital in 1990. Een jaar later stond hij in het Concertgebouw in Amsterdam. Zijn veelzijdige carrière strekt van muziektheater in Bologna en München, en Bach cantates in Parijs tot de Schubert Cyclus in Amsterdam. Bij de Nederlandse Opera zong hij rollen in *Die Frau ohne Schatten* en *L'Orfeo*.

Hij deed premières van werken van Sylvie Bodorova, Richard Chew, Orlando Gough en Roxanna Pnufnik op festivals in Bath, Huddersfield, Norwich, Praag, South Bank en Warwick.

Bij de Royal Opera Covent Garden zong hij rollen in *Rigoletto*, *L'anima del filosofo*, *Die Meistersinger* en de wereldpremière van Nicholas Maw's *Sophie's Choice*, onder leiding van Edward Downes, Christopher Hogwood, Mark Wigglesworth en Sir Simon Rattle. Een cd-opname van Bodorova's *Terezin Ghetto Requiem* met het Martínú Kwartet zal later dit jaar uitkomen.

Het concertrepertoire van Nigel Cliffe omvat verder ondermeer het *Weihnachtsoratorium* van Bach, de *Messiah* van Händel, *Messa di Gloria* van Puccini, het *Requiem* van Brahms, het *Requiem* van Verdi en de Monteverdi *Vespers*.

Nigel Cliffe werkte mee aan diverse televisie- en radioregistraties van Nederlandse en Engelse omroeporganisaties.

Gerrie Meijers

Gerrie Meijers volgde haar opleiding aan het Stedelijk Conservatorium te Arnhem. Zij studeerde orgel bij Johan van Dommele en Hans van Nieuwkoop. In 1985 behaalde zij het diploma Docerend Musicus en in 1987 - met

onderscheiding - het diploma Uitvoerend Musicus. Tevens studeerde zij piano bij Arthur Hartong en Jacques Hendriks, waarvoor zij in 1988 afstudeerde.

Gerrie Meijers is organiste van de Remonstrantse Kerk te Haarlem en heeft een uitgebreide praktijk als begeleidster. Zij gaf talrijke concerten

in binnen- en buitenland en maakte diverse radio- en cd-opnamen. Met de sopraan Wieke Ubels vormt zij een vast duo, zowel voor piano als orgel, waarbij de nadruk ligt op

het niet-alledaagse repertoire. Zij won prijzen op internationale orgelconcours in Toulouse en Nijmegen.

Herman Strategier ensemble

Kamerkoor Vocoza wordt begeleid door Begeleidingsorkest Herman Strategier. Dit in 1993 opgerichte orkest verzorgt koorbegeleidingen in midden- en oost Nederland.

Naast de reguliere werkzaamheden is het orkest op verschillende terreinen actief:

In samenwerking met het 'Holland Boys Choir' zette Begeleidingsorkest Herman Strategier twee missen van Willem de Fesch op CD.

Vorig jaar begeleidde het orkest de masterclass van de Kurt Thomas cursus en zag een keur van dirigenten, gecoached door Jos van Veldhoven, aan zich voorbijtrekken. De eindpresentatie daarvan was zeer indrukwekkend. Afgelopen najaar kwam de operaproductie 'Orpheus in de onderwereld' van J. Offenbach tot stand in samenwerking met het GOOG.

Begeleidingsorkest Herman Strategier heeft in de afgelopen jaren veel lovende kritieken ontvangen en is een zeer gewaardeerde begeleidingspartner geworden.

Het orkest is genoemd naar de Gelderse componist Herman Strategier (1912-1988). Strategier woonde en werkte in Oosterbeek en Doorwerth en componeerde veel muziek voor koor. In het logo van Begeleidingsorkest Herman Strategier zit een stukje uit 'een optimistisch lied' van deze componist.

Johannes Passion

Deel 1

Nr. 1 Koor

Herr, unser Herrscher, dessen Ruhm
in allen Landen herrlich ist!
Zeig uns durch deine Passion,
Daß du, der wahre Gottessohn,
Zu aller Zeit,
Auch in der größten Niedrigkeit,
Verherrlicht worden bist! *Da capo.*

Jezus' gevangenneming (Johannes 18, 1-11)

Nr. 2 Recitatief

EVANGELIST: Jesus ging mit seinen Jüngern über
den Bach Kidron, da war ein Garten, daein ging
Jesus und seine Jünger. Judas aber, der ihn ver-
riet, wußte den Ort auch, denn Jesus versam-
mlete sich oft daselbst mit seinen Jüngern. Da
nun Judas zu sich hatte genommen die Schar
und der Hohenpriester und Pharisäer Diener,
kommt er dahin mit Fackeln, Lampen und mit
Waffen. Als nun Jesus wußte alles, was ihm
begegnen sollte, ging er hinaus und sprach zu
ihnen:

JESUS: Wen suchtet ihr?

EVANGELIST: Sie antwoordten ihm:

Nr. 3 Koor

Jesum von Nazareth!

Nr. 4 Recitatief

EVANGELIST: Jesus spricht zu ihnen:

JESUS: Ich bins.

EVANGELIST: Judas aber, der ihn verriet, stund auch
bei ihnen. Als nun Jesus zu ihnen sprach: Ich
bins, wichen sie zurücke und fielen zu Boden.
Da fragete er sie abermal:

JESUS: Wen suchtet ihr?

EVANGELIST: Sie aber sprachen:

Nr. 5 Koor

Jesum von Nazareth!

Nr. 6 Recitatief

EVANGELIST: Jesus antwoordte:

JESUS: Ich habs euch gesagt, daß ichs sei; suchtet
ihr denn mich, so lasset diese gehen!

Heer, onze Heerser, wiens roem
in alle landen heerlijk is!
Toon ons door Uw lijden
dat Gij, de ware Zoon van God
te allen tijde,
ook in de uiterste onaanzienlijkheid,
verheerlijkt bent. *Da capo.*

EVANGELIST: Jezus ging met zijn discipelen naar de
overzijde van de beek Kidron, waar een hof
was, die Hij met zijn discipelen binnenging. En
ook Judas, zijn verrader, wist die plaats, omdat
Jezus daar dikwijls was samengekomen met zijn
discipelen. Judas dan kwam daar, die een afde-
ling soldaten tot zijn beschikking had gekregen
en dienaars van de overpriesters en de Fari-
zeeën, voorzien van lantaarns, fakkels en wape-
nen. Jezus dan, alles wetende, wat over Hem
komen zou, kwam naar voren en zeide tot hen:

JESUS: Wie zoekt gij?

EVANGELIST: Zij antwoordden Hem:

Jezus van Nazareth!

EVANGELIST: Jezus zeide tot hen:

JESUS: Ik ben het.

EVANGELIST: En ook Judas, zijn verrader, stond bij
hen. Toen Hij dan tot hen zeide: Ik ben het,
deinsden zij terug en vielen ter aarde. Wederom
dan stelde Hij hun de vraag:

JESUS: Wie zoekt gij?

EVANGELIST: En zij zeiden:

Jezus van Nazareth!

EVANGELIST: Jezus antwoordde:

JESUS: Ik zeide u, dat Ik het ben. Indien gij dan Mij
zoekt, laat dezen heengaan;

Nr. 7 Koraal

O große Lieb', o Lieb' ohn' alle Maße,
Die dich gebracht auf diese Marterstraße!
Ich lebte mit der Welt in Lust und Freuden,
Und du mußt leiden!

Nr. 8 Recitatief

EVANGELIST: Auf daß das Wort erfüllet würde, welches er sagte: Ich habe der keine verloren, die du mir gegeben hast. Da hatte Simon Petrus ein Schwert und zog es aus und schlug nach des Hohenpriesters Knecht und hieb ihm sein recht Ohr ab; und der Knecht hieß Malchus. Da sprach Jesus zu Petro:

JESUS: Stecke dein Schwert in die Scheide! Soll ich den Kelch nicht trinken, den mir mein Vater gegeben hat?

Nr. 9 Koraal

Dein Will gescheh, Herr Gott, zugleich
Auf Erden wie im Himmelreich.
Gib uns Geduld in Leidenszeit,
Gehorsam sein in Lieb und Leid;
Wehr und steur allem Fleisch und Blut,
Das wider deinen Willen tut!

*Jezus voor de hogepriesters
(Johannes 18, 12-;27; Mattheus 26, 75)*

Nr. 10 Recitatief

EVANGELIST: Die Schar aber und der Oberhauptmann und die Diener der Juden nahmen Jesum und bunden ihn und führeten ihn, aufs erste zu Hannas, der war Kaiphas Schwäher, welcher des Jahres Hoherpriester war. Es war aber Kaiphas, der den Juden riet, es wäre gut, daß ein Mensch würde umbracht für das Volk.

Nr. 11 Aria (alt)

Von den Stricken meiner Sünden
Mich zu entbinden,
Wird mein Heil gebunden.
Mich von allen Lasterbeulen
Völlig zu heilen,
Läßt er sich verwunden. Da capo.

Nr. 12 Recitatief

EVANGELIST: Simon Petrus aber folgete Jesu nach und ein ander Jünger.

O grote liefde, o liefde zonder maat
die u op deze lijdensweg gebracht heeft!
Ik leefde in een wereld vol lust en vreugde,
terwijl Gij moest lijden!

EVANGELIST: Opdat het woord vervuld werd, dat Hij gesproken had: Wie Gij Mij gegeven hebt, uit hen heb Ik niemand laten verloren gaan. Simon Petrus dan, die een zwaard had, trok het, en hij trof de slaaf van de hogepriester en sloeg hem het rechteroor af; de naam nu van de slaaf was Malchus. Jezus dan zeide tot Petrus:
JESUS: Steek het zwaard in de schede; de beker, die de Vader Mij gegeven heeft, zou Ik die niet drinken?

Uw wil geschiedde, Heer God, zowel
op aarde als in het hemelrijk.
Geef ons geduld in de tijd van het lijden,
gehoorzaamheid in lief en leed;
Weerstreef en bestrijd alle vlees en bloed,
dat tegen uw wil in handelt.

EVANGELIST: De afdeling soldaten dan en de overste en de dienaars der Joden namen Jezus gevangen, boeiden Hem, en brachten Hem eerst voor Annas, want hij was de schoonvader van Kajafas, die dat jaar hogepriester was; en Kajafas was het, die de Joden de raad had gegeven: Het is nuttig, dat één mens sterft ten behoeve van het volk.

Om mij uit de boeien van mijn zonden
los te maken,
wordt mijn Heiland vastgebonden.
Om mij van alle gezwollen van mijn slechtheid
volledig te genezen,
laat Hij zich verwonden.

EVANGELIST: En Simon Petrus en een andere discipel volgden Jezus.

Nr. 13 Aria (sopraan)

Ich folge dir gleichfalls mit freudigen Schritten
Und lasse dich nicht,
Mein Leben, mein Licht.
Befördre den Lauf
Und höre nicht auf,
Selbst an mir zu ziehen,
zu schieben, zu bitten. Da capo.

Nr. 14 Recitatief

EVANGELIST: Derselbige Jünger war dem Hohenpriester bekannt und ging mit Jesu hinein in des Hohenpriesters Palast. Petrus aber stund draußen vor der Tür. Da ging der andere Jünger, der dem Hohenpriester bekannt war, hinaus und redete mit der Türhüterin und führete Petrum hinein. Da sprach die Magd, die Türhüterin, zu Petro:

ANCILLA: Bist du nicht dieses Menschen Jünger einer?

EVANGELIST: Er sprach:

Petrus: Ich bins nicht!

EVANGELIST: Es stunden aber die Knechte und Diener und hatten ein Kohlfeu'r gemacht (denn es war kalt) und wärmten sich. Petrus aber stund bei ihnen und wärmte sich. Aber der Hohenpriester fragte Jesum um seine Jünger und um seine Lehre. Jesus antwortete ihm:

JESUS: Ich habe frei, öffentlich geredet vor der Welt. Ich habe allezeit gelehret in der Schule und in dem Tempel, da alle Juden zusammenkommen, und habe nichts im Verborgnen geredt. Was fragest du mich darum? Frage die darum, die gehöret haben, was ich zu ihnen geredet habe! Siehe, dieselbigen wissen, was ich gesaget habe!

EVANGELIST: Als er aber solches redete, gab der Diener einer, die dabeistunden, Jesu einen Backenstreich und sprach:

Servus: Solltest du dem Hohenpriester also antworten?

EVANGELIST: Jesus aber antwortete:

JESUS: Hab ich übel geredt, so beweiße es, daß es böse sei, hab ich aber recht geredt, was schlägest du mich?

Nr. 15 Koraal

Wer hat dich so geschlagen,
Mein Heil, und dich mit Plagen
So übel zugericht?
Du bist ja nicht ein Sünder,

Ik volg U eveneens met vreugdevolle schreden
en verlaat u niet,
mijn leven, mijn licht.
Begunstig mijn pad
en houd niet op
zelf aan mij te trekken,
me voort te duwen, me aan te sporen.

EVANGELIST: En die discipel was een bekende van de hogepriester en hij ging met Jezus het paleis van de hogepriester binnen, maar Petrus stond buiten aan de poort. De andere discipel dan, de bekende van de hogepriester, kwam naar buiten, en hij sprak met de portierster en bracht Petrus binnen. De slavin dan, die portierster was, zeide tot Petrus:

MAAGD: Gij behoort toch ook niet tot de discipelen van deze mens?

EVANGELIST: Hij zeide:

PETRUS: Ik niet!

EVANGELIST: De slaven en de dienaars stonden zich te warmen bij een kolenvuur, dat zij aangelegd hadden want het was koud, en ook Petrus stond zich bij hen te warmen. De hogepriester dan vroeg Jezus naar zijn discipelen en naar zijn leer. Jezus antwoordde hem:

JESUS: Ik heb vrijuit tot de wereld gesproken; Ik heb voortdurend in de synagoge geleerd en in de tempel, waar al de Joden bijeenkomen, en in het verborgen heb Ik niets gesproken. Waarom vraagt gij Mij? Vraag hun, die gehoord hebben, wat Ik tot hen gesproken heb; zie, dezen weten, wat Ik gezegd heb.

EVANGELIST: En toen Hij dit zeide, gaf een van de dienaars, die erbij stond, Jezus een slag in het gelaat en zeide:

Dienaar: Antwoordt Gij zo de hogepriester?

EVANGELIST: Jezus antwoordde hem:

JESUS: Indien Ik verkeerd gesproken heb, geef aan wat verkeerd was, maar indien het goed was, waarom slaat gij Mij?

Wie heeft U zo geslagen,
mijn Heiland, en U met plagen
zoveel kwaad gedaan?
Gij zijt toch immers geen zondaar,

Wie wir und unsre Kinder,
Von Missetaten weißt du nicht.
Ich, ich und meine Sünden,
Die sich wie Körnlein finden
Des Sandes an dem Meer,
Die haben dir erregt
Das Elend, das dich schlägt,
Und das betrübte Marterheer.

Nr. 16 Recitatief

EVANGELIST: Und Hannas sandte ihn gebunden zu dem Hohenpriester Kaiphas. Simon Petrus stond und wärmte sich; da sprachen sie zu ihm:

Nr. 17 Koor

Bist du nicht seiner Jünger einer?

Nr. 18 Recitatief

EVANGELIST: Er leugnete aber und sprach:

PETRUS: Ich bins nicht!

EVANGELIST: Spricht des Hohenpriesters Knecht' einer, ein Gefreundter des, dem Petrus das Ohr abgehauen hatte:

Servus: Sahe ich dich nicht im Garten bei ihm?

EVANGELIST: Da verleugnete Petrus abermal, und alsobald krähete der Hahn. Da gedachte Petrus an die Worte Jesu und ging hinaus und weinete bitterlich.

Nr. 19 Aria (tenor)

Ach, mein Sinn,
Wo willst du endlich hin,
Wo soll ich mich erquicken?
Bleib ich hier,
Oder wünsch ich mir
Berg und Hügel auf den Rücken?
Bei der Welt ist gar kein Rat,
Und im Herzen
Stehn die Schmerzen
Meiner Missetat,
Weil der Knecht den Herrn verleugnet hat.

Nr. 20 Koraal

Petrus, der nicht denkt zurück,
Seinen Gott verneinet,
Der doch auf ein' ernsten Blick
Bitterlichen weinet.
Jesu, blicke mich auch an,
Wenn ich nicht will büßen;
Wenn ich Böses hab getan,
Rühre mein Gewissen!

zoals wij en onze kinderen;
van euvel daden weet Gij niet.
Ik, ik en mijn zonden
die zich als de korrels van het zand
aan zee laten vinden,
die hebben U toch
de ellende berokkend, die u treft,
en de droevige schare van martelaren.

EVANGELIST: Annas dan zond Hem geboeid naar Kajafas, de hogepriester. En Simon Petrus stond zich te warmen. Zij zeiden dan tot hem:

Gij behoort toch ook niet tot zijn discipelen?

EVANGELIST: Hij ontkende het en zeide:

PETRUS: Ik niet!

EVANGELIST: Een der slaven van de hogepriester, een verwant van hem, wiens oor Petrus had afgeslagen, zeide:

Dienaar: Zag ik u niet in de hof met Hem?

EVANGELIST: Petrus dan ontkende het wederom en terstond daarop kraaide een haan. Daarop herinnerde Petrus zich de woorden van Jezus en ging naar buiten en weende bitter.

Ach, mijn geest,
waar wil je uiteindelijk heen,
waar zal ik mij verkwikken?
Blijf ik hier,
of wens ik mij
berg en heuvel op mijn rug?
In de wereld is helemaal geen raad
en in mijn hart
staan de pijnigingen
van mijn wandaad,
omdat de knecht zijn heer verloochend heeft.

Petrus, die het zich niet herinnert,
en zijn God ontkent,
maar die bij een ernstige blik
bitter moet wenen.
Jezus, kijk mij ook zo aan,
als ik niet wil boeten;
als ik kwaad gedaan heb,
raak dan mijn geweten aan!

Deel 2

Nr. 21 Koraal

Christus, der uns selig macht,
Kein Bö's' hat begangen,
Der ward für uns in der Nacht
Als ein Dieb gefangen,
Geführt vor gottlose Leut
Und fälschlich verklaget,
Verlacht, verhöhnt und verspeit,
Wie denn die Schrift sagt.

Jezus en Pilatus (Johannes 18,28-40; 19,1-22)

Nr. 22 Recitatief

EVANGELIST: Da führeten sie Jesum von Kaiphas vor
das Richthaus, und es war frühe. Und sie gingen
nicht in das Richthaus, auf daß sie nicht unrein
würden, sondern Ostern essen möchten. Da
ging Pilatus zu ihnen heraus und sprach:

PILATUS: Was bringet ihr für Klage wider diesen
Menschen?

EVANGELIST: Sie antworteten und sprachen zu ihm:

Nr. 23 Koor

Wäre dieser nicht ein Übeltäter, wir hätten dir ihn
nicht überantwortet.

Nr. 24 Recitatief

EVANGELIST: Da sprach Pilatus zu ihnen:

PILATUS: So nehmet ihr ihn hin und richtet ihn
nach eurem Gesetz!

EVANGELIST: Da sprachen die Juden zu ihm:

Nr. 25 Koor

Wir dürfen niemand töten.

Nr. 26 Recitatief

EVANGELIST: Auf daß erfüllet würde das Wort Jesu,
welches er sagte, da er deutete, welches Todes
er sterben würde. Da ging Pilatus wieder hinein
in das Richthaus und rief Jesu und sprach zu
ihm:

PILATUS: Bist du der Juden König?

EVANGELIST: Jesus antwoordte:

JESUS: Redest du das von dir selbst, oder habens
dir andere von mir gesagt?

EVANGELIST: Pilatus antwoordte:

PILATUS: Bin ich ein Jude? Dein Volk und die
Hohenpriester haben dich mir überantwortet;
was hast du getan?

EVANGELIST: Jesus antwoordte:

Christus, die ons zalig maakt,
die geen kwaad heeft bedreven,
die werd voor ons in de nacht
als een dief gevangengenomen.
Geleid voor goddeloze lieden
en valselijk beschuldigd,
bespot, beschimpt en bespuwd,
zoals de Schrift het zegt.

EVANGELIST: Zij brachten Jezus dan van Kajafas
naar het gerechtsgebouw. En het was vroeg in
de morgen; doch zelf gingen zij het gerechtsge-
bouw niet binnen, om zich niet te verontreinigen,
maar het Pascha te kunnen eten. Pilatus
dan kwam tot hen naar buiten en zeide:

PILATUS: Welke aanklacht brengt gij tegen deze
mens in?

EVANGELIST: Zij antwoordden en zeiden tot hem:

Indien Hij geen boosdoener was, zouden wij Hem
niet aan u overleveren!

EVANGELIST: Pilatus dan zeide tot hen:

PILATUS: Neemt gij Hem en oordeelt Hem naar uw
wet.

EVANGELIST: De Joden dan zeiden tot hem:

Het is ons niet geoorloofd iemand ter dood te
brengen.

EVANGELIST: opdat het woord van Jezus vervuld
werd, dat Hij gezegd had, aanduidende, welke
dood Hij sterven zou. Pilatus dan keerde terug
in het gerechtsgebouw en riep Jezus en zeide
tot Hem:

PILATUS: Zijt Gij de Koning der Joden?

EVANGELIST: Jezus antwoordde:

JESUS: Zegt gij dit uit uzelf of hebben anderen u
over Mij gesproken?

EVANGELIST: Pilatus antwoordde:

PILATUS: Ben ik soms een Jood? Uw volk en de
overpriesters hebben U aan mij overgeleverd;
wat hebt Gij gedaan?

EVANGELIST: Jezus antwoordde:

JESUS: Mein Reich ist nicht von dieser Welt; wäre mein Reich von dieser Welt, meine Diener würden darob kämpfen, daß ich den Juden nicht überantwortet würde; aber nun ist mein Reich nicht von dannen.

Nr. 27 Koraal

Ach großer König, groß zu allen Zeiten,
Wie kann ich gnugsam diese Treu ausbreiten?
Keins Menschen Herze mag indes ausdenken,
Was dir zu schenken.
Ich kanns mit meinen Sinnen nicht erreichen,
Womit doch dein Erbarmen zu vergleichen.
Wie kann ich dir denn deine Liebestaten
Im Werk erstatten?

Nr. 28 Recitatief

EVANGELIST: Da sprach Pilatus zu ihm:

PILATUS: So bist du dennoch ein König?

EVANGELIST: Jesus antwoordete:

JESUS: Du sagsts, ich bin ein König. Ich bin dazu geboren und in die Welt kommen, daß ich die Wahrheit zeugen soll. Wer aus der Wahrheit ist, der höret meine Stimme.

EVANGELIST: Spricht Pilatus zu ihm:

PILATUS: Was ist Wahrheit?

EVANGELIST: Und da er das gesaget, ging er wieder hinaus zu den Juden und spricht zu ihnen:

PILATUS: Ich finde keine Schuld an ihm. Ihr habt aber eine Gewohnheit, daß ich euch einen losgebe; wollt ihr nun, daß ich euch der Juden König losgebe?

EVANGELIST: Da schrieen sie wieder allesamt und sprachen:

Nr. 29 Koor

Nicht diesen, sondern Barrabam!

Nr. 30 Recitatief

EVANGELIST: Barrabas aber war ein Mörder. Da nahm Pilatus Jesum und geißelte ihn.

Nr. 31 Arioso (bas)

Betrachte, meine Seel, mit ängstlichem Vergnügen,
Mit bitterer Lust und halb beklemmtem Herzen
Dein höchstes Gut in Jesu Schmerzen,
Wie dir auf Dornen, so ihn stechen,
Die Himmelsschlüsselblumen blühen!
Du kannst viel süße Frucht von seiner Wermut brechen,
Drum sieh ohn Unterlaß auf ihn!

JEZUS: Mijn Koninkrijk is niet van deze wereld; indien mijn Koninkrijk van deze wereld geweest was zouden mijn dienaars gestreden hebben opdat Ik niet aan de Joden zou worden overgeleverd; nu echter is mijn Koninkrijk niet van hier.

O grote Koning, groot te allen tijde,
hoe kan ik deze trouw voldoende verspreiden?
Geen mensenhart kan toch bedenken,
wat U te schenken.

Ik kan er met mijn verstand niet bij
waarmee Uw ontferming toch te vergelijken is.
Hoe kan ik U dan uw liefdesdaden
in mijn werken terugbetalen?

EVANGELIST: Pilatus dan zeide tot Hem:

PILATUS: Zijt Gij dus toch een koning?

EVANGELIST: Jezus antwoordde:

JEZUS: Gij zegt, dat Ik koning ben. Hiertoe ben Ik geboren en hiertoe ben Ik in de wereld gekomen, opdat Ik voor de waarheid zou getuigen; een ieder, die uit de waarheid is, hoort naar mijn stem.

EVANGELIST: Pilatus zeide tot Hem:

PILATUS: Wat is waarheid?

EVANGELIST: En na dit gezegd te hebben, kwam hij weder naar buiten tot de Joden en zeide tot hen:

PILATUS: Ik vind geen schuld in Hem. Maar bij u bestaat het gebruik, dat ik u op Pascha iemand loslaat: wilt gij dan dat ik u de Koning der Joden loslaat?

EVANGELIST: Zij schreeuwden dan wederom en zeiden:

Hem niet, maar Barabbas!

EVANGELIST: En Barabbas was een rover. Toen nam dan Pilatus Jezus en liet Hem geselen.

Beschouw, mijn ziel, met angstig genoegen,
met bittere vreugde en half beklemd hart,
je hoogste goed in Jezus' smarten,
hoe voor jou op de doornen, die hem steken
de hemel-sleutelbloemen bloeien!
Je kunt vele zoete vruchten van zijn bitterheid plukken, houd Hem daarom zonder onderbreking in het oog!

Nr. 32 Aria (tenor)

Erwäge, wie sein blutgefärbter Rücken
In allen Stücken
Dem Himmel gleiche geht,
Daran, nachdem die Wasserwogen
Von unsrer Sündflut sich verzogen,
Der allerschönste Regenbogen
Als Gottes Gnadenzeichen steht! *Da capo.*

Nr. 33 Recitatief

EVANGELIST: Und die Kriegsknechte flochten eine
Krone von Dornen und satzten sie auf sein
Haupt und legten ihm ein Purpurkleid an und
sprachen:

Nr. 34 Koor

Sei begrüßet, lieber Judenkönig!

Nr. 35 Recitatief

EVANGELIST: Und gaben ihm Backenstreiche.

Da ging Pilatus wieder heraus und sprach zu
ihnen:

PILATUS: Sehet, ich führe ihn heraus zu euch, daß
ihr erkennet, daß ich keine Schuld an ihm finde.

EVANGELIST: Also ging Jesus heraus und trug eine
Dornenkrone und Purpurkleid. Und er sprach zu
ihnen:

PILATUS: Sehet, welch ein Mensch!

EVANGELIST: Da ihn die Hohenpriester und die Die-
ner sahen, schrieen sie und sprachen:

Nr. 36 Koor

Kreuzige, kreuzige!

Nr. 37 Recitatief

EVANGELIST: Pilatus sprach zu ihnen:

PILATUS: Nehmet ihr ihn hin und kruisiget ihn;
denn ich finde keine Schuld an ihm!

EVANGELIST: Die Juden antwoordeten ihm:

Nr. 38 Koor

Wir haben ein Gesetz, und nach dem Gesetz soll
er sterben; denn er hat sich selbst zu Gottes Sohn
gemacht.

Nr. 39 Recitatief

EVANGELIST: Da Pilatus das Wort horete, fürchtet'
er sich noch mehr und ging wieder hinein in das
Richthaus und spricht zu Jesu:

PILATUS: Von wannen bist du?

EVANGELIST: Aber Jesus gaf ihm keine Antwort. Da

Bedenk, hoe Zijn door bloed gekleurde rug
in alle opzichten
op de hemel lijkt,
waaraan, nadat de watergolven
van onze zondvloed zich hebben teruggetrokken,
de allermooiste regenboog
als Gods genadeteken staat! *Da capo.*

EVANGELIST: En de soldaten vlochten een kroon van
doornen, zetten die op zijn hoofd en deden
Hem een purperen kleed om, en zij traden op
Hem toe en zeiden:

Gegroet, Koning der Joden!

EVANGELIST: En zij gaven Hem slagen in het gelaat.
En Pilatus kwam wederom naar buiten en zeide
tot hen:

PILATUS: Zie, ik breng Hem voor u naar buiten,
opdat gij weet, dat ik geen schuld in Hem vind.

EVANGELIST: Jezus dan kwam naar buiten met de
doornenkroon en het purperen kleed. En hij
zeide tot hen:

PILATUS: Zie, de mens!

EVANGELIST: Toen dan de overpriesters en hun die-
naars Hem zagen, schreeuwden zij en zeiden:

Kruisigen, kruisigen!

EVANGELIST: Pilatus zeide tot hen:

PILATUS: Neemt gij Hem en kruisigt Hem want ik
vind geen schuld in Hem.

EVANGELIST: De Joden antwoordden hem:

Wij hebben een wet en naar die wet moet Hij
sterven, want Hij heeft Zichzelf Gods Zoon
gemaakt.

EVANGELIST: Toen Pilatus dan dit woord hoorde,
werd hij nog meer bevreesd, en hij ging weder
het gerechtsgebouw binnen en zeide tot Jezus:

PILATUS: Waar zijt Gij vandaan?

EVANGELIST: Maar Jezus gaf hem geen antwoord.

sprach Pilatus zu ihm:

PILATUS: Redest du nicht mit mir? Weißest du nicht, daß ich Macht habe, dich zu kreuzigen, und Macht habe, dich loszugeben?

EVANGELIST: Jesus antwortete:

JESUS: Du hättest keine Macht über mich, wenn sie dir nicht wäre von oben herab gegeben; darum, der mich dir überantwortet hat, der hat's größ're Sünde.

EVANGELIST: Von dem an trachtete Pilatus, wie er ihn losließe.

Nr. 40 Koraal

Durch dein Gefängnis, Gottes Sohn,
Muß uns die Freiheit kommen;
Dein Kerker ist der Gnadenthron,
Die Freistatt aller Frommen;
Denn gingst du nicht die Knechtschaft ein,
Müßt unsre Knechtschaft ewig sein.

Nr. 41 Recitatief

EVANGELIST: Die Juden aber schrienen und sprachen:

Nr. 42 Koor

Lässest du diesen los, so bist du des Kaisers
Freund nicht; denn wer sich zum
Könige machet, der ist wider den Kaiser.

Nr. 43 Recitatief

EVANGELIST: Da Pilatus das Wort hörte, führete er Jesum heraus und satzte sich auf den Richtstuhl, an der Stätte, die da heißet: Hochpflaster, auf Ebräisch aber: Gabbatha. Es war aber der Rüsttag in Ostern um die sechste Stunde, und er spricht zu den Juden:

PILATUS: Sehet, das ist euer König!

EVANGELIST: Sie schrienen aber:

Nr. 44 Koor

Weg, weg mit dem, kreuzige ihn!

Nr. 45 Recitatief

EVANGELIST: Spricht Pilatus zu ihnen:

PILATUS: Soll ich euren König kreuzigen?

EVANGELIST: Die Hohenpriester antworteten:

Nr. 46 Koor

Wir haben keinen König denn den Kaiser.

Pilatus dan zeide tot Hem:

PILATUS: Spreekt Gij niet tot mij? Weet Gij niet, dat ik macht heb U los te laten, maar ook macht om U te kruisigen?

EVANGELIST: Jezus antwoordde:

JEZUS: Gij zoudt geen macht tegen Mij hebben indien het u niet van boven gegeven ware: daarom heeft hij, die Mij aan u heeft overgeleverd groter zonde.

EVANGELIST: Van toen af trachtte Pilatus Hem los te laten,

Door Uw gevangenschap, zoon van God,
moet voor ons de vrijheid komen;
Uw kerker is de genadetroom,
de vrijplaats voor alle vromen;
Want als Gij niet in knechtschap was gegaan,
had onze knechtschap eeuwig moeten zijn.

Nr. 23a Recitatief

EVANGELIST: maar de Joden schreeuwden en zeiden:

Indien gij deze loslaat, zijt gij geen vriend van de keizer; een ieder, die zich koning maakt, verzet zich tegen de keizer.

EVANGELIST: Pilatus dan hoorde deze woorden en hij liet Jezus naar buiten brengen en zette zich op de rechterstoel, op de plaats, genaamd Litostrótos, in het Hebreeuws Gabbata. En het was Voorbereiding voor het Pascha, ongeveer het zesde uur, en hij zeide tot de Joden:

PILATUS: Zie, uw koning!

EVANGELIST: Zij dan schreeuwden:

Weg met Hem! Weg met Hem! Kruisig Hem!

EVANGELIST: Pilatus zeide tot hen:

PILATUS: Moet ik uw koning kruisigen?

EVANGELIST: De overpriesters antwoordden:

Wij hebben geen koning, alleen de keizer!

Nr. 47 Recitatief

EVANGELIST: Da überantwortete er ihn, daß er gekreuziget würde. Sie nahmen aber Jesum und führten ihn hin. Und er trug sein Kreuz und ging hinaus zur Stätte, die da heißet Schändelstätt, welche heißet auf Ebräisch: Golgatha.

Nr. 48 Aria (bas) met koor

Eilt, ihr angefochtenen Seelen,
Geht aus euren Marterhöhlen,
Eilt – *Wohin?* – nach Golgatha!
Nehmet an des Glaubens Flügel,
Flieht – *Wohin?* – zum Kreuzeshügel,
Eure Wohlfahrt blüht allda! *Da capo.*

Nr. 49 Recitatief

EVANGELIST: Allda kreuzigten sie ihn, und mit ihm zween andere zu beiden Seiten, Jesum aber mitten inne. Pilatus aber schrieb eine Überschrift und satzte sie auf das Kreuz, und war geschrieben: «Jesum von Nazareth, der Juden König». Diese Überschrift lasen viel Juden, denn die Stätte war nahe bei der Stadt, da Jesus gekreuziget ist. Und es war geschrieben auf hebräische, griechische und lateinische Sprache. Da sprachen die Hohenpriester der Juden zu Pilato:

Nr. 50 Koor

Schreibe nicht: der Juden König, sondern daß er gesaget habe: Ich bin der Juden König.

Nr. 51 Recitatief

EVANGELIST: Pilatus antwoordet:

PILATUS: Was ich geschrieben habe, das habe ich geschrieben.

Nr. 52 Koraal

In meines Herzens Grunde,
Dein Nam und Kreuz allein
Funkelt all Zeit und Stunde,
Drauf kann ich fröhlich sein.
Erschein mir in dem Bilde
Zu Trost in meiner Not,
Wie du, Herr Christ, so milde,
Dich hast geblut' zu Tod!

EVANGELIST: Toen gaf hij Hem aan hen over om gekruisigd te worden. Zij dan namen Jezus en voerden hem heen, en Hij, zelf zijn kruis dragende, ging naar de zogenaamde Schedelplaats, in het Hebreuws genaamd Golgota.

Haast u, zwaar beproefde zielen,
verlaat uw martelaarsholen.
Haast u – *Waarheen?* – naar Golgotha!
Gebruik de vleugels van het geloof,
vlieg – *Waarheen?* – naar de heuvel van het kruis,
uw welzijn bloeit aldaar. *Da capo.*

EVANGELIST: Daar kruisigden zij Hem, en met Hem twee anderen, aan weerszijden één, en Jezus in het midden. En Pilatus liet ook een opschrift schrijven en op het kruis plaatsen; er was geschreven: «Jezus, de Nazoreeër, de Koning der Joden». Dit opschrift dan lasen vele der Joden; want de plaats, waar Jezus gekruisigd werd, was dicht bij de stad, en het was geschreven in het Hebreuws, in het Latijn en in het Grieks. De overpriesters der Joden dan zeiden tot Pilatus:

Schrijf niet: De Koning der Joden, maar dat Hij gezegd heeft: Ik ben de Koning der Joden.

EVANGELIST: Pilatus antwoordde:

PILATUS: Wat ik geschreven heb, dat heb ik geschreven.

In de grond van mijn hart
fonkelt iedere tijd en uur
Uw naam en kruis alleen,
daarom kan ik vrolijk zijn.
Verschijn mij in een visioen,
tot troost in mijn nood
hoe Gij, Heer Christus, zo mild
Uzelf hebt laten doodbloeden.

Jezus aan het kruis
(Johannes 19, 23-37; Mattheüs 27, 51-52)

Nr. 53 Recitatief

EVANGELIST: Die Kriegsknechte aber, da sie Jesum gekreuziget hatten, nahmen seine Kleider und machten vier Teile, einem jeglichen Kriegesknechte sein Teil, dazu auch den Rock. Der Rock aber war ungenähet, von oben an gewürket durch und durch. Da sprachen sie untereinander:

Nr. 54 Koor

Lasset uns den nicht zerteilen, sondern darum lösen, wes er sein soll.

Nr. 55 Recitatief

EVANGELIST: Auf daß erfüllet würde die Schrift, die da saget: «Sie haben meine Kleider unter sich geteilet und haben über meinen Rock das Los geworfen.» Solches taten die Kriegesknechte. Es stund aber bei dem Kreuze Jesu seine Mutter und seiner Mutter Schwester, Maria, Kleophas Weib, und Maria Magdalena. Da nun Jesus seine Mutter sahe und den Jünger dabei stehen, den er lieb hatte, spricht er zu seiner Mutter:

JESUS: Weib, siehe, das ist dein Sohn!

EVANGELIST: Darnach spricht er zu dem Jünger:

JESUS: Siehe, das ist deine Mutter!

Nr. 56 Koraal

Er nahm alles wohl in acht
In der letzten Stunde,
Seine Mutter noch bedacht,
Setzt ihr ein' Vormunde.
O Mensch, mache Richtigkeit,
Gott und Menschen liebe,
Stirb darauf ohn alles Leid
Und dich nicht betrübe!

Nr. 57 Recitatief

EVANGELIST: Und von Stund an nahm sie der Jünger zu sich. Darnach, als Jesus wußte, daß schon alles vollbracht war, daß die Schrift erfüllet würde, spricht er:

JESUS: Mich dürstet!

EVANGELIST: Da stund ein Gefäße voll Essigs. Sie fülleten aber einen Schwamm mit Essig und legten ihn um einen Isopen und hielten es ihm dar zum Munde. Da nun Jesus den Essig genommen hatte, sprach er:

JESUS: Es ist vollbracht!

EVANGELIST: Toen dan de soldaten Jezus gekruisigd hadden, namen zij zijn klederen en maakten daarvan vier delen, voor iedere soldaat één deel, en zijn onderkleed. Dit kleed nu was zonder naad, aan één stuk geweven. Zij zeiden dan tot elkander:

Laten wij dit niet scheuren, maar erom loten, voor wie het zijn zal;

EVANGELIST: zodat het schriftwoord vervuld werd: «Zij hebben mijn klederen onder elkander verdeeld en over mijn kleding hebben zij het lot geworpen». Dit hebben dan de soldaten gedaan. En bij het kruis van Jezus stonden zijn moeder en de zuster zijner moeder, Maria van Klopas en Maria van Magdala. Toen dan Jezus zijn moeder zag en de discipel, die Hij liefhad, bij haar staande zeide Hij tot zijn moeder:

JEZUS: Vrouw, zie, uw zoon.

EVANGELIST: Daarna zeide Hij tot de discipel:

JEZUS: Zie, uw moeder.

Hij droeg zorg voor alles
op het laatste moment,
Zo bedacht Hij nog zijn moeder,
en gaf haar een voogd.
O mens, breng alles op orde,
heb God en mensen lief,
sterf dan zonder enig lijden
en wees niet bedroefd!

EVANGELIST: En van dat uur af nam de discipel haar bij zich in huis. Hierna zeide Jezus, daar Hij wist, dat alles reeds volbracht was, opdat de Schrift vervuld zou worden:

JEZUS: Mij dorst!

EVANGELIST: Er stond een kruik vol zure wijn; zij staken dan een spons, gedrenkt met zure wijn, op een hysoptengel en brachten die aan zijn mond. Toen Jezus dan de zure wijn genomen had zeide Hij:

JEZUS: Het is volbracht!

Nr. 58 Aria (alt)

Es ist vollbracht!
 O Trost für die gekränkten Seelen!
 Die Trauernacht
 Läßt nun die letzte Stunde zählen.
 Der Held aus Juda siegt mit Macht
 Und schließt den Kampf.
 Es ist vollbracht!

Het is volbracht!
 O troost voor de geprangde zielen!
 De nacht van treurnis
 laat het laatste uur slaan.
 De Held uit Juda zegeviert machtig
 en beslist de strijd.
 Het is volbracht!

Nr. 59 Recitatief

EVANGELIST: Und neiget das Haupt und verschied.

EVANGELIST: En Hij boog het hoofd en gaf de geest.

Nr. 60 Aria (bas) met koraal

Mein teurer Heiland, laß dich fragen,
 Jesu, der du warest tot,
 Da du nunmehr ans Kreuz geschlagen
 Und selbst gesagt: Es ist vollbracht,
 Lebest nun ohn Ende,
 Bin ich vom Sterben frei gemacht?
 In der letzten Todesnot,
 Nirgend mich hinwende
 Kann ich durch deine Pein und Sterben
 Das Himmelreich ererben?
 Ist aller Welt Erlösung da?
 Als zu dir, der mich versüht,
 O du lieber Herre!
 Du kannst vor Schmerzen zwar nichts sagen,
 Gib mir nur, was du verdient,
 Doch neigest du das Haupt
 Und sprichst stillschweigend: ja.
 Mehr ich nicht begehre!

Mijn dierbare Heiland, laat ik u vragen,
 Jezus, Gij die gestorven was,
 Nu u daar aan het kruis geslagen bent
 en zelf gezegd heeft: Het is volbracht,
 leeft nu zonder einde
 Ben ik van de sterfelijkheid bevrijd?
 In de laatste doodsnood
 wend ik mij nergens anders heen
 Kan ik door Uw pijn en sterven
 het hemelrijk beërven?
 Is er verlossing voor de hele wereld?
 dan tot U, die mij verzoent,
 o, Gij lieve Heer!
 Gij kunt van de pijn weliswaar niets zeggen,
 Geef mij slechts, wat Gij verdiend hebt
 maar Gij neigt het hoofd
 en zegt stilzwijgend: ja.
 meer begeer ik niet!

Nr. 61 Recitatief

EVANGELIST: Und siehe da, der Vorhang im Tempel
 zerriß in zwei Stück von oben an bis unten aus.
 Und die Erde erbebete, und die Felsen zerrissen,
 und die Gräber täten sich auf, und stunden auf
 viel Leiber der Heiligen.

EVANGELIST: En zie, het voorhangsel van de tempel
 scheurde van boven tot beneden in tweeën, en
 de aarde beefde, en de rotsen scheurden, en de
 graven gingen open en vele lichamen der ont-
 slapen heiligen werden opgewekt.

Nr. 62 Arioso (tenor)

Mein Herz, indem die ganze Welt
 Bei Jesu Leiden gleichfalls leidet,
 Die Sonne sich in Trauer kleidet,
 Der Vorhang reißt, der Fels zerfällt,
 Die Erde bebt, die Gräber spalten,
 Weil sie den Schöpfer sehn erkalten,
 Was willst du deines Ortes tun?

Mijn hart, terwijl de hele wereld
 bij het lijden van Jezus eveneens lijdt,
 de zon zich in treurnis kleedt
 het voorhangsel scheurt, de rots uiteenvalt,
 de aarde beeft, de graven splijten,
 omdat zij de Schepper koud zien worden,
 wat wil jij in jouw plaats doen?

Nr. 63 Aria (sopraan)

Zerfließe, mein Herze, in Fluten der Zähren
Dem Höchsten zu Ehren!
Erzähle der Welt und dem Himmel die Not:
Dein Jesus ist tot! *Da capo*.

Nr. 64 Recitatief

EVANGELIST: Die Juden aber, dieweil es der Rüsttag war, daß nicht die Leichname am Kreuze blieben den Sabbath über (denn desselbigen Sabbaths Tag war sehr groß), baten sie Pilatum, daß ihre Beine gebrochen und sie abgenommen würden. Da kamen die Kriegsknechte und brachen dem ersten die Beine und dem andern, der mit ihm gekreuziget war. Als sie aber zu Jesu kamen, da sie sahen, daß er schon gestorben war, brachen sie ihm die Beine nicht; sondern der Kriegsknechte einer eröffnete seine Seite mit einem Speer, und alsobald ging Blut und Wasser heraus. Und der das gesehen hat, der hat es bezeugt, und sein Zeugnis ist wahr, und derselbige weiß, daß er die Wahrheit saget, auf daß ihr gläubet. Denn solches ist geschehen, auf daß die Schrift erfüllet würde: «Ihr sollet ihm kein Bein zerbrechen.» Und abermal spricht eine andere Schrift: «Sie werden sehen, in welchen sie gestochen haben!»

Nr. 65 Koraal

O hilf, Christe, Gottes Sohn,
Durch dein bitter Leiden,
Daß wir dir stets untertan
All Untugend meiden,
Deinen Tod und sein Ursach
Fruchtbarlich bedenken,
Dafür, wiewohl arm und schwach,
Dir Dankopfer schenken.

Jezus' graflegging (Johannes 19, 38-42)

Nr. 66 Recitatief

EVANGELIST: Darnach bat Pilatum Joseph von Arimathia, der ein Jünger Jesu war (doch heimlich, aus Furcht vor den Juden), daß er möchte abnehmen den Leichnam Jesu. Und Pilatus erlaubete es. Derowegen kam er und nahm den Leichnam Jesu herab. Es kam aber auch Nikodemus, der vormals bei der Nacht zu Jesu kommen war, und brachte Myrrhen und Aloen untereinander, bei hundert Pfunden. Da nahmen sie den Leichnam Jesu, und bunden ihn in leinen Tücher mit Spezereien, wie die Juden pflegen zu

Vloei uiteen, mijn hart, in stromen van tranen
om de Hoogste te eren!
Vertel aarde en hemel de rampspoed:
uw Jezus is dood! *Da capo*.

EVANGELIST: De Joden dan, daar het Voorbereiding was en de lichamen niet op sabbat aan het kruis mochten blijven (want de dag van die sabbat was groot) vroegen Pilatus, dat hun benen gebroken en zij weggenomen zouden worden. De soldaten dan kwamen en braken de benen van de eerste en van de andere, die met Hem gekruisigd waren; maar toen zij bij Jezus gekomen waren en zagen, dat Hij reeds gestorven was, braken zij zijn benen niet, maar een van de soldaten stak met een speer in zijn zijde en terstond kwam er bloed en water uit. En die het gezien heeft, heeft ervan getuigd en zijn getuigenis is waarachtig en hij weet, dat hij de waarheid spreekt, opdat ook gij gelooft. Want dit is geschied, opdat het schriftwoord zou vervuld worden: «Geen been van Hem zal verbrijzeld worden». En weder zegt een ander schriftwoord: «Zij zullen zien op Hem, die zij doorstoken hebben».

O help ons, Christus, Zoon van God,
door Uw bitter lijden
dat wij u steeds onderdanig
alle kwaad vermijden.
Dat wij uw dood en de oorzaak ervan
vruchtbaar gedenken,
en daarvoor, ofschoon wij arm en zwak zijn,
U dankoffers schenken.

EVANGELIST: En daarna vroeg Jozef van Arimatea, een discipel van Jezus (maar in het verborgen uit vrees voor de Joden) aan Pilatus het lichaam van Jezus te mogen wegnemen; en Pilatus stond het toe. Hij kwam dan en nam zijn lichaam weg. En ook kwam Nikodemus, die de eerste maal des nachts tot Hem gekomen was, en hij bracht een mengsel mede van mirre en aloë, ongeveer honderd pond. Zij namen dan het lichaam van Jezus en wikkelden het in linnen windsels met de specerijen, zoals het bij de

begraben. Es war aber an der Stätte, da er gekreuziget ward, ein Garte, und im Garten ein neu Grab, in welches niemand je geleget war. Dasselbst hin legten sie Jesum, um des Rüsttags willen der Juden, dieweil das Grab nahe war.

Nr. 67 Koor

Ruht wohl, ihr heiligen Gebeine,
Die ich nun weiter nicht beweine,
Ruht wohl und bringt auch mich zur Ruh!
Das Grab, so euch bestimmt ist
Und ferner keine Not umschließt,
Macht mir den Himmel auf
und schließt die Hölle zu. *Da capo.*

Nr. 68 Koraal

Ach Herr, laß dein lieb Engelein
Am letzten End die Seele mein
In Abrahams Schoß tragen,
Den Leib in seim Schlafkämmerlein
Gar sanft ohn einge Qual und Pein
Ruhn bis am jüngsten Tage!
Aldenn vom Tod erwecke mich,
Daß meine Augen sehen dich
In aller Freud, o Gottes Sohn,
Mein Heiland und Genadenthron!
Herr Jesu Christ, erhöre mich,
Ich will dich preisen ewiglich!

Joden gebruikelijk is te begraven. En er was ter plaatse, waar Hij gekruisigd was, een hof en in die hof een nieuw graf, waarin nog nooit iemand was bijgezet; daar dan legden zij Jezus neder wegens de Voorbereiding der Joden, omdat het graf dichtbij was.

Rust zacht, gij heilig gebeente
dat ik nu verder niet beweene.
Rust zacht en breng ook mij tot rust!
Het graf, zoals het voor U is bestemd
en verder geen rampspoed bevat,
maakt voor mij de hemel open
en sluit de toegang tot de hel. *Da capo.*

Ach Heer, laat Uw lieve engelen
aan het eind mijn ziel
naar Abrahams schoot brengen!
Laat mijn lichaam in zijn slaapkamertje
heel zacht, zonder kwellingen en pijn
rusten tot aan de jongste dag!
Wek mij dan op uit de dood,
opdat mijn ogen U mogen zien
in alle vreugde, o Zoon van God,
mijn Heiland en genadetroon!
Heer Jezus Christus, verhoor mij
ik zal U eeuwig prijzen!

Word vriend(in) van Kamerkoor Vocoza

Kijkt u met enige jaloezie naar de mensen op de voorste rij, die een gereserveerde plek hebben bij de concerten van Kamerkoor Vocoza? Goede kans dat u dan nog geen donateur van Vocoza bent. Terwijl het zo eenvoudig is: stort 20 euro of meer op giro 505 72 19 t.n.v. Vocoza in Amsterdam, en wees ook verzekerd van een goede plek, naast de korting die u op de toegangskaarten krijgt.

Doe het snel, want straks is iedereen donateur...

Maar ook als u prima zit, is het aan te bevelen om donateur te worden. Dankzij de jaarlijkse steun van de Vrienden van Vocoza kan dit kamerkoor aan de weg blijven timmeren met de spraakmakende programma's, die u van hem gewend bent.

Alvast hartelijk dank!

Michel Khalifa (voorzitter)

KAMERKOOR VOCOZA
o.l.v. IRA SPAULDING

HOGESCHOOL VOOR MUZIEKVAKONDERWIJS IN DEELTIJD

De Schumann Akademie biedt de unieke mogelijkheid in deeltijd een muziekvakopleiding te volgen, met het getuigschrift "Hoger Beroepsonderwijs Muziek" (rijks erkende lesbevoegdheid) als einddoel. De studie kan ook vrijblijvend, zonder examendoel, gevolgd worden als "hobbyist op niveau"; daarmee is de Akademie te beschouwen als een "open conservatorium".

Dit open conservatorium wordt gestalte gegeven door het samenwerkingsverband tussen de Schumann Akademie en de SNVM. Zij dragen zorg voor kwaliteitsopleidingen en -examens.

- Vooropleidingen
- Vakopleidingen algemene vakken
- Algemene onderwijsleer
- Methodiek van het hoofdvak
- AMV / Schoolmuziek
- Mondeling én schriftelijk, klassiek én licht, etc.

Administratie: Tel. (038) 460 26 90
Decanaat: Tel. (036) 522 06 96

Schumann Akademie is een door de minister van OC&W aangewezen instelling voor Hoger Beroepsonderwijs ex art. 6.9 WVO

De Stichting Nederlandse Vakdiplomering Muziek is een landelijk bureau voor muziekvakexamens. Zij opereert als zelfstandige examenafdeling van de Schumann Akademie waar neutraal, dus ongeacht het opleidingsverleden van de kandidaat, kan worden ingeschreven.

Op de website vindt u o.a. een overzicht van examenselen per hoofdvak. Nu ook: alle SNVM-examens 2002 op CD-ROM. Informatie: (036) 522 06 63

schumann
AKADEMIE

www.schumann.nl

STICHTING **SNVM**
Nederlandse Vakdiplomering Muziek

www.snvm.nl